

Od tradice k budoucnosti módy

Adriana Šatková

Bakalářská práce
2018

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Ateliér Design oděvu
akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Adriana Šatková**
Osobní číslo: **K15046**
Studijní program: **B8206 Výtvarná umění**
Studijní obor: **Multimédia a design – Design oděvu**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Od tradice k budoucnosti módy**

Zásady pro vypracování:

1. Teoretická část:

Prostudování a analýza dostupných materiálů a informací, obrazová příloha, vlastní závěry v minimálním textovém rozsahu 20–25 normostran. Řešení doplňte kresebními návrhy v minimálním rozsahu 15. normostran. Práce pojednává o vývoji módy od konce čtyřicátých let do první poloviny padesátých let na území Československa.

2. Praktická část:

Výtvarné zpracování a realizace finálních návrhů v počtu 5–7 modelů. V praktické části budu zpracovávat dámskou kolekci. Kolekce nachází inspiraci v československé módě v období ranního komunismu. Potřeba zníčit spojení se západem a hlavně hledání inspiraci v lidovém oděvu, to všechno zpracovávám ve své práci. Teoretická a technická příprava projektu, sběr potřebných informací, dokumentace realizace dle zadaných parametrů (moodboard, storyboard, skici s naznačením siluety, barevnost, popis materiálů, technické nákresy modelů, technické opisy, střihové řešení modelů, popis 1 modelu vybraného na komerční využití, styling kolekce na módní přehlídce EXIT, postprodukce kolekce.) Práce musí být doplněna o dokumentační fotografie z procesu tvorby, módními fotografiemi popřípadě krátkým promo videem. Rozsah práce: minimálně 40 normostran. Formát A4. Odevzdejte ve 2 stejnopisech v pevné vazbě (1 může být v kroužkové vazbě). Součástí předané písemné práce jsou i 2 vyhotovení na CD-ROM. Na samostatném nosiči CD-ROM odevzdejte v minimálním počtu 10 kusů obrazovou dokumentaci praktické části

závěrečné práce pro využití v publikacích FMK. Formát pro bitmapové podklady: JPEG, barevní prostor RGB, rozlišení 300 DPI, 250mm delší strana. Formáty pro vektory: AI, EPS, PDF. Loga a texty v křivkách. V samostatném textovém souboru uveďte jméno a příjmení, login do Portálu UTB, obor (ateliér), typ práce, přesný název práce v češtině i angličtině, rok obhajoby, osobní mail, osobní web, telefon. Přiložte svou osobní fotografii v tiskovém rozlišení.

Rozsah bakalářské práce: **minimálně 40 normostran**
Rozsah příloh: **minimálně 15 normostran**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

TYRŠOVÁ, Renata a R. MACHOVÁ. Nauka o kroji. V Praze: V CÍSAŘSKÉM KRÁLOVSKÉM ŠKOLNÍM KNIHOŠKLADU, 1913.

MOTOLOVÁ, Milada. Průvodce lidovou kulturou. Ilustroval Dagmar HAMSÍKOVÁ. Praha: Knižní klub, 2016. ISBN 978-80-242-5370-1.

HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. Móda za železnou oponou: společnost, oděvy a lidé v Československu 1948-1989. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5833-6.

HÚSEK, Jan a Antonín BOHÁČ, NIEDERLE, Lubor, ed. Moravské Slovensko. Boskovice: Albert, 2014. Národopis lidu československého. ISBN 978-80-7326-249-5.

ŠIDLÍKOVÁ, Zuzana. Móda na Slovensku v mezivojnovom období (1918-1939) V Bratislave: Slovart, 2011. ISBN 978-80-556-0456-5.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Art. Pavel Břejcha**
Ateliér Design oděvu
Datum zadání bakalářské práce: **1. listopadu 2017**
Termín odevzdání bakalářské práce: **11. května 2018**

Ve Zlíně dne 8. prosince 2017

doc. Mgr. Irena Armutidisová
děkanka

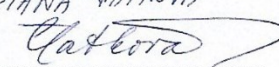
MgA. Kristýna Petříčková
vedoucí ateliéru

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské/diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 1.5.2018

ADRIANA VÁTKOVÁ

.....
Jméno, příjmení, podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje bakalářské, diplomové, disertační a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy. Vysoká škola disertační práce nezveřejňuje, byla-li již zveřejněna jiným způsobem.

(2) Bakalářské, diplomové, disertační a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce požít na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnožení.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

(4) Vysoká škola může odložit zveřejnění bakalářské, diplomové, disertační a rigorózní práce nebo jejich části, a to po dobu trvání překážky pro zveřejnění, nejdéle však na dobu 3 let. Informace o odložení zveřejnění musí být spolu s odůvodněním zveřejněna na stejném místě, kde jsou zveřejňovány bakalářské, diplomové, disertační a rigorózní práce, již se týká odklad zveřejnění podle věty první, jeden výtisk práce k uchování ministerstvu

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní vnitřní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Abstrakt slovensky: Práca pojednáva o vývoji módy v období pred druhou svetovou vojnou do prvej polovice päťdesiatych rokov na území Československa. Popri móde sa zameriavam vo svojej práci aj na sociálne a politické zmeny. Komunizmus v Československu, potreba zničiť nadväznosť na predvojnové obdobie a prerušiť spojenie so západom či hľadanie inšpirácie v ľudovom odevu, to všetko skúmam vo svojej práci. Ikonou sa stáva pracujúca žena na obálke časopisu Žena a móda, ktorá nedostatok zdobnosti doplnila ľudovou výšivkou alebo prvkami z ľudových krojov.

Klíčová slova: Komunizmus, tradícia, ľudový odev, pracujúca žena

ABSTRACT

The work analyzes the evolution of fashion in time period before the second world war to first half of the fifties within Checkoslovakia. In my work I focus on social and political changes along with fashion. Communism in Checkoslovakia, the need to destroy the following of pre-war period and connection with the West or finding the inspiration in folk clothing, I research all that in my work. The Icon is becoming the working woman on the cover of magazine “Žena a móda” (woman and fashion) by adding folk embroidery and elements of a folk in the dress to make up for the lack of decor.

Keywords: communism, tradition, folk dress, working woman

„Necht' žena jde za zaměstnáním z vlastního rozhodnutí, z potřeby seberealizace, a nikoli jen proto, aby muži pomáhala uživit rodinu.“

Milada Horáková

„I don't want to lose the idea of dreaming.“ („But I do want to make it possible for couture to be wearable.“)

Maria Grazia Chiuri

Ďakujem Mgr. Art. Pavlovi Brejchovi za vedenie bakalárskej práce, za jeho cenné rady a priateľský prístup.

Ďakujem Mgr. A Kristýne Petříčkovej za doporučenú literatúru, pri tvorbe teoretickej časti bakalárskej práce.

Ďakujem Peťovi za pomoc pri zháňaní financií na EXI(S)T 2018.

Ďakujem Sabine.

Ďakujem Márii za jej ochotu a veľkú pomoc pri fotení bakalárskej práce.

Ďakujem Juliusovi.

Túto prácu venujem svojej mame. Ona je tá najsilnejšia žena, ktorá zvládne všetko s úsmevom na tvári.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

1.1 OBSAH

1.1	OBSAH	8
	ÚVOD.....	10
I	TEORETICKÁ ČASŤ.....	11
2	ČESKOSLOVENSKO PO PRVEJ SVETOVEJ VOJNE.....	12
2.1	DETVA.....	13
2.2	ŽENA A JEJ POSTAVENIE	14
2.3	DRUHÁ REPUBLIKA	16
2.4	NÁVRAT KU TRADÍCIÍ	17
3	DRUHÁ SVETOVÁ VOJNA	20
3.1	PRÍDELOVÝ SYSTÉM	20
3.2	FENOMÉN PREŠÍVANIA	21
3.3	ČESKÝ SVOJRÁZ	22
4	PO SKONČENÍ VOJNY	26
4.1	ÚEUV	27
4.2	NA ZÁPAD OD ČESKOSLOVENSKÝCH HRANÍC.....	29
5	NOVÝ ŽIVOT	31
5.1	ROK 1948.....	31
6	IDEOLOGIA	34
6.1	KDE HEADAŤ „NOVÝ ŠTÝL“	35
6.2	„PRE VŠETKÝCH PRACUJÚCICH“	37
6.3	DOBA PO PRÁCI	38
II	PRAKTICKÁ ČASŤ	40
7	OD TRADÍCIE K BUDÚCNOSTI MÓDY „V PRAXI“	41
7.1	NÁZOV	41
7.2	MOODBOARD	42
8	VÝŠIVKA.....	43
8.1	VÝŠIVKA V SÚČASNOSTI	44
8.2	EMANCIPOVANÁ VÝŠIVKA.....	46
8.3	SILNÉ HESLÁ	47
9	KOLEKCIA IKONA 52	49
9.1	PRVÝ MODEL	50
9.2	DRUHÝ MODEL	52
9.3	TRETÍ MODEL	55
9.4	ŠTVRTÝ MODEL	57
9.5	PIATY MODEL	61
9.6	„SILNÉ TRIČKA“	63
III	PROJEKTOVÁ ČASŤ	64
10	FOTODOKUMENTÁCIA	65

10.1	BĚLOTÍN.....	65
10.2	LOOKBOOK.....	68
10.3	BYSTRICE.....	70
10.4	HAVÍŘOV.....	74
	ZÁVER	81
	ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	82
	ZOZNAM POUŽITÝCH SYMBOLOV A SKRATIEK.....	83
	ZOZNAM OBRÁZKOV	84
	ZOZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJOV	89
	ZOZNAM PRÍLOH.....	90

ÚVOD

Teoretická část bakalářské práce se zabývá výskumom módy v Československu od štyridsiatych rokov do roku 1955. V úvode sa zameriavam na obdobie pred druhou svetovou vojnou a zároveň skúmam vplyvy západnej kultúry na československú módu. Ďalej sa zaoberám obdobím druhej svetovej vojny kedy je móda na okraji spoločenského záujmu. Najväčšiu pozornosť však venujem obdobiu v rokoch 1948-1955 kedy sa k moci dostáva komunistická strana.

Rok 1948 priniesol veľa zmien v československej móde. Továrne a podniky nad päťdesiat zamestnancov boli znárodnené a nadviazať na obdobie pred vojnou je neprijateľné. Je potreba nájsť nový štýl, ale spojenie so západom je prerušené. Nedostatok tovaru, prídelový systém a dlhé fronty na základné ošatenie, to všetko podstupuje československá žena.

Porovnávanie západnej módy s československou módou a vývoj módy za železnou oponou sú hlavné témy mojej bakalárskej práce.

V Paríži vládne Dior a jeho „New Look“, ktorý mení ženskú siluetu a zdôrazňuje ženské krivky. Zavrhuje charakter módy, ktorá pripomína uniformu a zároveň v dobe povojnového nedostatku provokuje.

V Československu vzniká ale úplne iná móda. Presadzujú sa normy, ktoré odporúčajú ženám, kde hľadať inšpiráciu. Ikonou sa stáva pracujúca žena na obálke *Žena a móda*, ktorá nedostatok zdobnosti dopĺňa ľudovou výšivkou alebo prvkami z ľudového kroja.

V praktickej časti spájam poznatky z teoretickej časti s pozorovaním dobových fotografií, ktoré dokazujú, že ľudový odev často slúžil ako propagácia politiky komunistickej strany a zaoberám sa otázkou prečo tomu tak bolo. Zároveň sa s touto skutočnosťou snažím pracovať a nahliadam na ňu ako na zdroj inšpirácie pri vytváraní odevnej kolekcie.

I. TEORETICKÁ ČASŤ

2 ČESKOSLOVENSKO PO PRVEJ SVETOVEJ VOJNE

„Móda a vojna sa k sebe príliš nehodia, aj keď vojny nepriamo ovplyvňujú vzhľad tých, ktorí prežili. Každý násilný konflikt prináša zmenu zvykov a mravov a výskumy pre vojenské účely urýchľujú technický pokrok a menia zavedené myšlienkové postupy. Nikto na počiatku prvého svetového konfliktu nepochyboval o prevratných zmenách, ktoré prinesie.“¹

Po prvej svetovej vojne bol rozvoj domáceho priemyslu v Česku a Slovensku výrazne spomalený, v porovnaní s krajinami rakúskej monarchie, práve to bol dôvod prečo v prvej polovici 20. storočia mala na Slovensku a v Čechách domáca malovýroba veľmi silné postavenie. „Záujem silnejúcej buržoázie rovnako ako v priemyselne vyspelých krajinách Európy aj u nás vyvolal dopyt po kvalitných, ručne vyrábaných produktoch a inicioval nové formy organizácie výroby a distribúcie tovaru. Nastal rozvoj ľudovej remeselnej výroby a jej produkty z vidieckeho prostredia čoraz výraznejšie prenikali do domácnosti a šatníka mestského obyvateľstva. Navyše pred vznikom Československa sa tieto výrobky stali synonymom podpory národnej spolupatričnosti a prejavom boja proti národnostnému útlaku slovenského obyvateľstva.“²

Vznik spolkov, ktorých úloha bola zameraná na podporu lokálnej ľudovej výroby bola dôležitá. „Spolky a družstvá sa starali o zabezpečenie práce pre remeselníkov v domácom prostredí a s tým súvisiacu distribúciu materiálu, organizovanie zveľaďovacích kurzov, ale i predaj a propagáciu výrobkov. Dôležitú rolu pri propagácii tovaru ľudového umeleckého priemyslu zohrávali napríklad rôzne priemyselné výstavy a veľtrhy či výstavy učňovských škôl. Medzi zaujímavé spoločnosti, ktoré sa sústredili na textilnú výrobu, patrili v predvojnovom Československu najmä Družstvo na speňaženie domáceho ľudového priemyslu v Skalici, spolok Lipa, ale predovšetkým spoločnosť Detva.“³

¹ BAUDOT, François. Móda století. Praha: Ikar, 2001. ISBN 80-7202-943-6.

² ZUBERCOVÁ, Magdaléna M., Eva HASALOVÁ, Zuzana ŠIDLÍKOVÁ a Martin VANČO. Móda na Slovensku: stručné dejiny odievania. Bratislava: Slovart, 2014. ISBN 978-80-556-1141-9.

³ ZUBERCOVÁ, Magdaléna M., Eva HASALOVÁ, Zuzana ŠIDLÍKOVÁ a Martin VANČO. Móda na Slovensku: stručné dejiny odievania. Bratislava: Slovart, 2014. ISBN 978-80-556-1141-9.

2.1 Detva

Detva bol ústav na povznesenie ľudového umenia a domáceho priemyslu. Vznikla už v roku 1920 majetkovým prevodom spolku Izabella. Výroba Detvy bola zameraná na hračky keramiky výrobky z dreva, prútia. Za najúspešnejšiu časť jej výrobnjej činnosti môžeme pokladať textilnú výrobu. „Na jednej strane tu fungovala koncepcia zachovania ľudového umenia a tradičných vzorov, na strane druhej bolo mimoriadnym prínosom uplatňovanie ľudových foriem v spojení s tendenciami moderného umeleckého priemyslu. Na dosiahnutie požadovanej syntézy spoločnosť angažovala školených výtvarníkov, ktorí dohliadali na kvalitu remeselných výrobkov a organizovali tiež rozličné kurzy a školenia.“⁴ V umeleckých dielňach sa realizovali návrhy gobelínov, dekoračné tkaniny, kabelky. „Oblíbeným artiklom boli kožiarske a kožušnicke práce, dámske vesty s výšivkou či koženými aplikáciami a dámske kabelky. V neposlednom rade sa v Detve venovali výrobe vyšívajúcich detských, dievčenských a dámskych šiat aj blúz „podľa návrhov vlastných i nám priamo dodaných“. Odevy Detvy boli určené prevažne na vývoz do cudziny- najmä do Kanady, USA, južnej a severnej Afriky, Francúzska a Anglicka. Zahraničným firmám dodávala firma napríklad žoržetové blúzky, detské šaty, bielizeň, obuv a prikrývky, vyšívané blúzky, plstené rukavice, vlnené svetre, kabáty a baranie vesty.“⁵ Detva mala predajne v Bratislave, Prahe, Karlových Varoch, Brne, Piešťanoch a Olomouci. Od roku 1938 Detva postupne strácala zahraničný trh a vyvážalo sa už iba do Nemecka.

Obdobie druhej republiky, protektorát, arizácia a ďalšie politické skutočnosti vo veľkej miere ovplyvnili módu v Československu. Postavenie ženy sa zmenilo a to malo vplyv aj na výraznú zmenu dámskeho šatníka. Ďalším veľkým vplyvom na meniaci sa šatník mala aj meniacia sa politická situácia od konca tridsiatych rokov až do roku 1948.

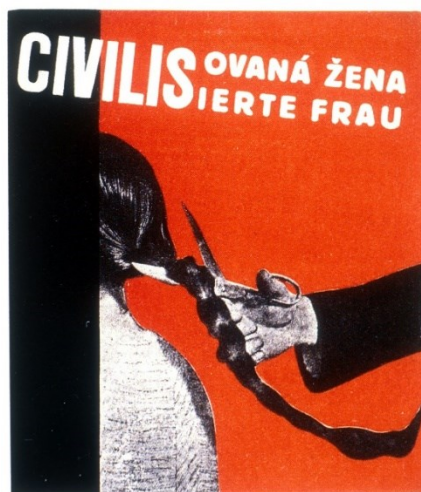
⁴ ZUBERCOVÁ, Magdaléna M., Eva HASALOVÁ, Zuzana ŠIDLÍKOVÁ a Martin VANČO. Móda na Slovensku: stručné dejiny odievania. Bratislava: Slovart, 2014. ISBN 978-80-556-1141-9.

⁵ ZUBERCOVÁ, Magdaléna M., Eva HASALOVÁ, Zuzana ŠIDLÍKOVÁ a Martin VANČO. Móda na Slovensku: stručné dejiny odievania. Bratislava: Slovart, 2014. ISBN 978-80-556-1141-9.

2.2 Žena a jej postavenie

Uplynulo už takmer sto rokov od doby kedy bolo nepredstaviteľné, že si žena raz oblečie minisukňu, že jej šatník budú tvoriť prevažne nohavice, alebo že si sama na ulici zapáli cigaretu. Postavenie žien sa výrazne zmenilo. Nohavice a krátke sukne sú pre nás úplne bežnou časťou odevu a keď si ktorákoľvek žena na ulici pripáli cigaretu nikto sa za ňou pohoršene neotočí. Ale nie vždy tomu tak bolo.

„Československo má v dejinách európskeho odievania jedno prvenstvo. Už na prelome rokov 1929-1930 bol v Brne predstavený originálny pokus o reformu dámskeho šatníku Boženy Hornekovej-Rothmayerovej, vytvorený pre výstavu Civilizovaná žena: ženský šatník, založený výhradne na nohaviciach. Jeho autorka tak prebehla svoju dobu najmenej o 40 rokov.“⁶

Obr. 1 Plagát k výstave Civilizovaná žena 1929-1930

Obdobie počas prvej republiky dovolilo žene ísť voliť a jej práva sa stali rovnocenné s mužskými právami. Ženy mohli začať študovať na rovnakých školách ako aj muži, každá žena sa mohla vydať a mať deti, nielenže mohla ísť voliť ale aj sama mohla byť zvolená. „V roku mníchovských udalostí v rozjarenej atmosfére mobilizácie sa objavili prehlásenia ako: „Ženy československé buďte pripravené chrániť v každej chvíli svoj domov, ako sme pripravení my- vyší mužovia a synovia – brániť s puškou v ruke vás a svoj slobodný štát.“

⁶ BURIANOVÁ, Miroslava. Móda v ulicích protektorátu. Praha: Národní muzeum, 2013. ISBN 978-80-247-5020-0.

Ženská národní rada rovnako vyzývala ženy, aby sa zapojili do obrany národa.⁷ Bohužiaľ aj zrovnoprávnenie žien malo v tomto období svoje hranice, toto obdobie kladie dôraz na muža, ktorý obraňuje národ. Všetko sa zmenilo počas vojny. „Žena musí byť v prvom rade matkou v druhom pracovnou silou. Presne tak to odpovedalo nacistickej ideológii. Pracovná povinnosť sa týkala aj žien, ktoré nikdy nepracovali.“⁸ Aká bola teda ideálna žena? Musela vedieť variť a šiť. Mala byť mladá, štíhla, elegantná a vždy s úsmevom na tvári.

Práve táto vyhrotená spoločenská situácia si vyžadovala predovšetkým praktický odev. „Elegantnú ženu určujú dobrý strih a kvalitný materiál. V neskoršom období, keď v priebehu vojny pretrvával nedostatok surovín, často sa objavovali informácie ako jednoduchými zásahmi možno upraviť staršie šaty. Domáce ženské časopisy sa po roku 1938 stávajú zdrojom rôznorodých informácií. Ponúkajú prehľad parížskych módných noviniek.“⁹ Postupom času sa menila aj módna rubrika časopisov. „Strach a starosť o budúcnosť nášho národa zaľahli na nás natoľko, že dnes nemáme zmyslu a záujmu o parády. Keď len niečo veľmi nevyhnutne nepotrebujeme ani nepomyslíme na tieto v dnešných dňoch ozaj zbytočné veci. V tieto zlé časy aj písať o móde je ťažko, keďže o ňu nemáme záujmu. Aby sme módnú rubriku niečím zaplnili pohovoríme si o slovenských vyšívaných šatách.“¹⁰ To čo sa písalo v módných rubrikách dokazuje, že ľudia sa v takýchto situáciách vracajú ku tradíciám a k ľudovému odevu, aj keď už nie v rovnakej podobe.

Najznámejším z časopisov s podobnou tematikou, ktorý vychádzal na Slovensku bol časopis Živena, ktorý pravidelne popri módných rubrikách upozorňoval ženy na hroziace nebezpečenstvo. Radil im ako utesniť okná pri hroziacich náletoch alebo akú zásobu jedla naskladniť.

⁷ BURIANOVÁ, Miroslava. Móda v ulicích protektorátu. Praha: Národní muzeum, 2013. ISBN 978-80-247-5020-0.

⁸ BURIANOVÁ, Miroslava. Móda v ulicích protektorátu. Praha: Národní muzeum, 2013. ISBN 978-80-247-5020-0.

⁹ ŠIDLÍKOVÁ, Zuzana. Móda na Slovensku v medzivojnovom období (1918-1939) V Bratislave: Slovart, 2011. ISBN 978-80556-0456-5.

¹⁰ ŠIDLÍKOVÁ, Zuzana. Móda na Slovensku v medzivojnovom období (1918-1939) V Bratislave: Slovart, 2011. ISBN 978-80556-0456-5.

Mníchovské udalosti mali veľký vplyv aj na módné salóny a textilné továrne. „Množstvo prestížnych salónov postihla arizácia. Niektorí tvorcí stihli utiecť, iní nie. Oldřich Rosenbaum emigroval do Spojených štátov amerických, Bedřich Schiller do Londýna, Marta Loeff do Talianska. Takéto šťastie nemalo veľa ďalších majiteľov salónov. V koncentračných táboroch zahynuli Josefa Weigertová, Eliška Ecksteinová, osemdesiat jedna ročný Hugo Orlik alebo sedemdesiat tri ročná Arnoštka Roubíčková.“¹¹ Na vzdory prídelovému systému sa ale väčšina salónov rozhodla pokračovať. Prídelový systém neumožňoval ušit' bohaté riasené šaty s množstva materiálu a materiály ako hodváb či vlna boli takmer nezohnatel'né. Zákazková a modelová výroba však bojovala s ďalším veľkým problémom a tým bola strata veľkých klientov, ktorými boli najmä Židia. To všetko spôsobila arizácia 15. 3. 1939. Najznámejšie módné salóny sa nachádzali predovšetkým vo veľkých mestách, to však neplatilo pre textilné továrne, ktorých väčšina ležala v pohraničí, v takzvaných Sudetách. Štát sa podieľal na presťahovaní čo najväčšieho množstva textíliiek z obsadeného územia. „Pri sťahovaní moderných strojov z textilných tovární do vnútrozemia spolupracovala aj armáda. Následný prechod na vojnovú výrobu pre nemeckú armádu obmedzil výrobu látok na civilné odevy na minimum.“¹²

2.3 Druhá republika

Roky 1938 a 1939 neboli zlomové len pre republiku, ale priniesli veľa zmien aj v móde. Druhá polovica tridsiatych rokov zvýraznila ženskú siluetu. Sukne boli viac rozšírené a kratšie, pás bol úzky, boky oblé a prsia výrazné. „Druhá republika, ktorá vznikla po Mníchove, bola dobou nie veľkej obľúbenosti ku krajinám ako boli Anglicko a Francúzsko. Ich zradu v dobe Mníchova ľudia cítili veľmi intenzívne. Prejavilo sa to i v prístupe k svetovej móde,

¹¹ ŠIDLÍKOVÁ, Zuzana. Móda na Slovensku v medzivojnovom období (1918-1939) V Bratislave: Slovart, 2011. ISBN 978-80556-0456-5.

¹² ŠIDLÍKOVÁ, Zuzana. Móda na Slovensku v medzivojnovom období (1918-1939) V Bratislave: Slovart, 2011. ISBN 978-80556-0456-5.

od ktorej sa česká móda dištancovala.¹³ V porovnaní s prvou republikou, kedy bola inšpirácia Parížom úplnou samozrejmosťou sa všetko zmenilo. Dokonca sa odstraňovali z obchodov francúzske nápisy, presne tie nápisy, ktoré počas prvej republiky striedali tie nemecké. Francúzska móda bola nechcená a nemecká móda dirndl¹⁴, bielych podkolenok či iných doplnkov tu svoju obľubu tiež nenašla. Aj symbolické spojenie s okupantami bolo proti tradičnému postojú väčšiny Čechov, a preto sa obrátili k českým tradíciám. „Rovnako ako kultúra, tak aj móda sa začala ohliadať do minulosti. Snaha oprostíť sa od reálnej prítomnosti, v ktorej mohol sotva niekto nájsť uspokojenie, mohla mať vplyv na vznik nálad obdivujúcich módu minulých storočí.“¹⁵

2.4 Návrat ku tradíciám

Vždy keď je národu ťažko utieka sa ku tradíciám a k histórii našich predkov. A inak tomu ani nebolo v období protektorátu. Ľudový odev sa stáva obľúbeným sviatočným odevom a to nielen na vidieku. „V októbri 1939 sa objavili v ženských časopisoch dokonca výzvy: Choďme v krojoch do kostola.“¹⁶ Organizovali sa rôzne krojované akcie, predovšetkým Národné súručenstvo organizovalo rôzne delegácie z Moravy a Sliezska. „Obdiv ku všetkému folklórnemu patril do koncepcie nadviazania na slávnú minulosť. Časopis Pestrý týždeň vydal v roku 1941 celý seriál reportáží o českých a moravských národných krojoch. Špeciálny zošit Vkus. Módneho listu elegantných žien z roku 1941 priniesol ženám strihy na osem krojov z Čiech a Moravy a doporučoval, aby si ich ušili ako odev pre slávnostný okamžik. Rovnako samostatný zošit z edície Príručka Evy bol celý venovaný svojrázu v móde, národným výšivkám.“¹⁷ Takmer v každom ženskom časopise, či už to bola Katolícka žena, Vkus alebo Pestrý týždeň všade sa objavili prílohy výšiviek a návody ako si ozdobiť šaty, prádlo,

¹³ BURIANOVÁ, Miroslava. Móda v ulicích protektorátu. Praha: Národní muzeum, 2013. ISBN 978-80-247-5020-0.

¹⁴ Dirndl je tradičný ženský ľudový odev, nosený predovšetkým v Rakúsku a južnom Nemecku, ktorý má korene vo vidieckom odevu.

¹⁵ BURIANOVÁ, Miroslava. Móda v ulicích protektorátu. Praha: Národní muzeum, 2013. ISBN 978-80-247-5020-0.

¹⁶ BURIANOVÁ, Miroslava. Móda v ulicích protektorátu. Praha: Národní muzeum, 2013. ISBN 978-80-247-5020-0.

¹⁷ BURIANOVÁ, Miroslava. Móda v ulicích protektorátu. Praha: Národní muzeum, 2013. ISBN 978-80-247-5020-0.

bytový textil, dekorácie, prípadne ako si vytvoriť módné doplnky. Najobľúbenejšími výšivkami boli krížiková a plošná. Odev musel byť ale mestský, a tak nebolo najrozumnejšie riešenie vychádzať z ľudového odevu, preto sa stala najväčšou inšpiráciou farebnica, ktorá odpovedala národným farbám. Napríklad firma Rolný vytvorila tmavomodrý hodvábny kostým so vzorom bielych lipových lístočkov lemovaných červenou farbou. Rovnako sa v tomto období vyrábali aj bábiky oblečené do tradičných krojov. Všetky tieto použité symboly odkazovali na vtedajšiu politickú situáciu. „Zároveň boli vyjadrením národného sebavedomia. Politická potreba pripomenúť občanom štátu silnú národnú minulosť, vrátiť sa k ľudovému umeniu a odevu bola pre oslabené sebavedomie malého národa dôležitá.“¹⁸ Každopádne cieľom nebolo kroje kopírovať či napodobňovať, ale vytvárať nový originálne modely pre mestskú ženu, ktoré budú krojom inšpirované. Modely využívali originálne ľudové výšivky, ktoré boli umiestňované na modeloch súčasnej módy. V časopise Jas v roku 1940 doporučovali ženám učiť si šaty z bieleho alebo nažltnutého plátna a ozdobiť ich peknou výšivkou. Zdobenie výšivkou v Československu pokračovalo aj počas druhej svetovej vojny. „Posledné veľkolepé krojové vystúpenie za vojny prebehlo v nedeľu 12.9.1943. Súčasťou športovej slávnosti 1. dňa českej mládeže na športovom štadióne na Strahove bolo i tanečné vystúpenie 700 krojovaných dievčat. Za ďalší rok a pol sa dostalo kroju i svojrázovému odevu konečne vítanej príležitosti. Príchod prezidenta Beneša a jeho ženy do Prahy bol veľkou národnou slávnosťou, ktorá veľmi pripomínala tú po skončení prvej svetovej vojny.“¹⁹

¹⁸ BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. Praha: Národní muzeum, 2013. ISBN 978-80-247-5020-0.

¹⁹ BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. Praha: Národní muzeum, 2013. ISBN 978-80-247-5020-0.

Obr. 2 Časopis Pestrý týden 1943 (Športové slávnosti 12.9. 1943)

Inak tomu nebolo ani na Slovensku. „Ešte v roku 1909 rozhodlo valné zhromaždenie Živeny v Turčianskom Sv. Martine, že podporí vznik spolku Lipa, ktorý bude sprostredkovať kúpu a predaj výrobkov domáceho ľudového priemyslu. Stalo sa tak napokon v auguste 1910.“²⁰ Práve spolky ako bola Lipa odrážajú významnú produkciu ľudovej kultúry na Slovensku. Najväčšiu časť vyrábaných odevov tvorili detské odevy ako napríklad: šaty, zásterky, perinky alebo aj zdobené čepčky. Pre ženy vyrábali zdobené blúzky či šatky, a ďalej sa venovali výrobe bytových doplnkov ako boli rôzne dečky, závesy alebo prikrývky. Počas druhej svetovej vojny stratila Lipa kontakty s významnými odberateľmi najmä na Morave a Čechách a domáce ľudové predmety vyvážajú do Nemecka. „Bohatá produkcia Lipy len potvrdila, že v oblasti umeleckého priemyslu prvej polovice 20. storočia tu majú tieto spoločnosti významné miesto. Dosiahli komerčný úspech aplikáciou tradičných ľudových techník a postupov v prepojení s modernými dobovými tendenciami. Môžeme však len ťuovať, že mapovaniu ich histórie sa u nás venovalo len nepatrné množstvo štúdií a v zbierkach múzeí dnes existuje len zlomok ich bývalej produkcie.“²¹

²⁰ ŠIDLÍKOVÁ, Zuzana. Móda na Slovensku v medzivojnovom období (1918-1939) V Bratislave: Slovart, 2011. ISBN 978-80556-0456-5.

²¹ ŠIDLÍKOVÁ, Zuzana. Móda na Slovensku v medzivojnovom období (1918-1939) V Bratislave: Slovart, 2011. ISBN 978-80556-0456-5.

3 DRUHÁ SVETOVÁ VOJNA

Druhá svetová vojna mala obrovský dopad aj na módu. Vzniká prídelový systém a materiál sa počíta doslova na milimetre. Nastáva obdobie odopierania si. Prešívanie odevov a prídelový systém len posilnili myšlienku vlastenectva. Ľudia potrebujú cítiť jednotu národa, práve to privádza ľudí ku tradičným technikám, výšivkám a pleteniu ale aj k prvkom z ľudového odevu. Počas druhej svetovej vojny zosilnel národný svojráz, je pochopiteľné, že v takomto období ľudia potrebujú cítiť jednotne.

3.1 Prídelový systém

Právom sa vraví o tejto dobe ako o dobe zbytkov. Druhá svetová vojna postihla krajčírstva a návrhárov v značnej časti sveta. V Británii vzniká tzv. Utilizmus. „Program utilizmu uskutočňovalo v priebehu roku 1941 britské ministerstvo obchodu, aby regulovalo vzhľad, výrobu, ceny a akosť oblečenia dostupného pre širokú verejnosť. Tento štýl, navrhovaný ako skromný vhodný odev, bol striedmy a praktický, charakterizovaný hranatými sakami a sukňami, ktoré mali len obmedzený počet záhybov.“²² „Parížske salóny mali zakázané kožené opasky, dvojradové saká, záložky na nohaviciach, plisé, odševky a sedlá. Len dvanástim domom haute couture pod vedením Luciena Lelonga, ktorý za celú obec coutiérov vyjednával s Nemcami, sa podarilo vyjednať si výnimku z prídelového systému.“²³ „V Amerike niesol obdobný program označenie L-85. Redukoval množstvo materiálu a pomocných textilných prídavkov. To viedlo k absencii manžiet, límčiekov i opaskov a naopak obľúbené bolo štepovanie. Látky museli byť kvalitné a trvanlivé, odev účelový.“²⁴ „Nemecko zaviedlo prídelový systém na látky ako prvé. Luxusné oblečenie bolo zakázané, nesmeli sa nosiť kožušiny a staré vzácne krajky.“²⁵ Práve od nemeckých občanov sa očakávalo že svoje drahé kožušiny venujú zbierkam, ktoré sprostredkovali teplé oblečenie na východnej fronte.

²² MACKENZIE, Marie. Izmy: Ako rozumieť móde. V Bratislave: Slovart, 2010. ISBN 978-80-556-0192-2

²³ STEVENSON, N. J. Kronika módy: 1800 - 1870 - 1940 - 1960 - 1980 - 2020 : kdo udáva tón - nejslavnější módní ikony a návrháři. Praha: Fortuna Libri, c2011. Fortuna factum. ISBN 978-80-7321-570-5.

²⁴ MÁČHALOVÁ, Jana. Móda 20. století. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Dějiny odívání. ISBN 80-7106-587-0.

²⁵ KYBALOVÁ, Ludmila. Od "zlatých dvacátých" po Diora. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Dějiny odívání. ISBN 978-80-7106-142-7.

V Československu tomu nebolo inak. Prídelový systém, praktická a úsporná móda boli samozrejmosťou vtedajšieho sveta, možno s malým rozdielom. Prídelový systém v Československu pretrváva aj po skončení druhej svetovej vojny.

3.2 Fenomén prešívania

Kombinovanie viacerých materiálov sa neobjavuje v móde po prvý krát až počas vojny. Už počas hospodárskej krízy sa spájanie dvoch rôznych materiálov stalo módnym. „Doba zbytkov, ako sa vojnová doba tiež nazývala, však z prešívania a kombinovania vytvorila módnú požiadavku. Spájanie dvoch materiálov už nebolo zámerom ale nutnosťou.“²⁶ Móдне prehliadky začali tiež propagovať prešitý odev. V júny 1943 Antonín Krejčí, predseda pražského spoločenstva krajčírov, vytvoril prehliadku modelov, ktoré boli prešité zo starých šiat svetrov a zbytkových ústrižkov. Táto prehliadka ale nebola venovaná širokej verejnosti, ale jeho kolegom aby ich inšpirovala pri ich ďalšej tvorbe.

Obr. 3 Prešívání starých šatů bylo za protektorátu běžnou praxí

Táto móda kombinovania sa stala nosnou pre celé obdobie vojny. Typické bolo kupovať materiál len na nové súčiastky ako boli manžety, golieri alebo na iné opravy. „Najlepšie sa

²⁶ BURIANOVÁ, Miroslava. Móda v ulicích protektorátu. Praha: Národní muzeum, 2013. ISBN 978-80-247-5020-0.

kombinovalo z látky jednofarebné a hladkej s látkami kockovanými, bodkovými a kvetovanými. Módna bola aj kombinácia dvoch odtieňov rovnakej farby. Staršie šaty a blúzky s drobným vzorom sa používali na podšívky obľúbených boleriek²⁷ Odevné súčiastky si ženy ďalej dopĺňovali prebranou výšivkou z ľudového odevu.

Obr. 4 Kombinované šaty. Hvězda, 1939

3.3 Český svojráz

Ďalším fenoménom v tomto období bol aj český svojráz²⁸ bol v podstate módnym štýlom, ktorý vychádzal priamo z ľudového odevu a jeho zdobenia. Tento štýl ale nekopíroval ľudový odev, vytváral módnym odev s použitím tradičných krojových súčiastok alebo zdobení. Svojráz sa snažil o obnovenie vyšivačského remesla a rozkvetu iných ľudových remesiel. Prvé pokusy o vznik hnutia svojrázu môžeme pozorovať už v polovici 19. storočia.

„Rozšírenie svojrázu však bolo na území Čiech, Moravy a Slovenska značne rozdielne. V Čechách sa kroje s výnimkou niektorých regiónov, ako napríklad Chodsko, odkladali postupne už v priebehu 19. storočia, vo vidieckom odevu zostávali iba pozostatky v podobe jednotlivých súčiastok- záster alebo čepcov. Obdobná situácia bola na západnej Morave a na

²⁷ BURIANOVÁ, Miroslava. *Móda v ulicích protektorátu*. Praha: Národní muzeum, 2013. ISBN 978-80-247-5020-0.

²⁸ Hnutie Svojráz bolo umeleckým smerom nacionálne buržoázneho charakteru, ktorý vznikol v druhej polovici 19. storočia. Snažil sa o štylizáciu ľudového umenia napríklad v ornamente odevu.

Brnensku. Keď koncom 19. storočia zvlášť v súvislosti s Národopisnou výstavou československou²⁹, nastala potreba prezentovať svoj kraj v miestnom kroji, nezostávalo nič iné, len sa uchýliť k napodobeninám a zjednodušeným variantom ľudového odevného kompletu. Na Tešínsku, kde koncom storočia už zanikol reprezentatívny mužský kroj a uchoval sa iba goralský, vznikol v roku 1895 podnet k vytvoreniu sedliackej rovnošaty. Odmietnutie tohto nápadu zo strany majetnejších bola obava zo spoločenskej degradácie. Na Valašsku sa iniciatívy chopil nadšený znalec ľudovej kultúry Joža Ország Vranecký (1866-1939). Pre svoju obec Nový Hrozenkov vytvoril novú variantu „zemanského“ kroja doplneného o ozdobné prvky, ktoré vydával za autentické a starobylé.³⁰ Zatiaľ čo na väčšine územia Čiech sa kroj nahradil, na východnej Morave ale aj na Slovensku bol ľudový odev ešte stále živý.

Najväčší rozkvet svojráz zažil počas prvej svetovej vojny. Napríklad v Plzni vznikol kamenný obchod Svěráz Boženy Labkovéj, kde sa dali okrem maľovaných hračiek, keramiky s kvetmi kúpiť aj vyšívané šaty či blúzky. „Plzenský Svojráz Boženy Labkovéj bol svojho času vyhľadávaným obchodom. Snahou bolo predovšetkým šíriť moderné oblečenie, ktoré samozrejme vychádzalo z návrhov českých umelkýň. Táto móda bola oproti továrenskej výrobe veľmi rôznorodá, nápaditá a omnoho viac farebná- a u zákazníkov tak aj obľúbenejšia. Nadšení kupujúci sa schádzali zo všetkých strán, výraznou kúpnu silou bývali tiež zákazníci z Nemecka. Predávali sa okrem iného i predlohy podľa ktorých si mohli dámy samé vyrobiť svoju vlastnú výšivku. O propagáciu predávaného tovaru sa Labkovéj sestry starali tiež tým, že sa samé obliekali práve do svojrázovej módy.“³¹

²⁹Národopisná výstava československá v Prahe sa uskutočnila v roku 1895 a jej cieľom bolo predviesť život českého a slovanského ľudu

³⁰ KRÍŽOVÁ, Alena, Martina PAVLICOVÁ a Miroslav VÁLKA. Lidové tradice jako součást kulturního dědictví. Brno: Masarykova univerzita, 2015. Etnologické studie. ISBN 978-80-210-8081-2.

³¹ VONDRÁČKOVÁ, Michaela a Marie KLEČATSKÁ. Plzeňský Svěráz Boženy Lábkové. www.rozhlas.cz/online. 4.4.2016 [cit. 2017-12-27]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/plzen/folklor/_zprava/plzensky-sveraz-bozeny-labkove--1600127

Obr. 5 Exteriér obchodu Svěráz, fotografie z roku 1916

Renáta Tyršová³² v máji 1915 uspořádala Výstavu Svojrázu v pražském Obecním dome, ktorá zožala obrovský úspech. „Ukázalo sa však, že okamžitý ohlas bol priaznivý. Verejnosť skutočne prejavila značný záujem. V prvom týždni navštívilo výstavu cez 6 tisíc ľudí. To bolo omnoho viac, než organizátori očakávali. Záujem prilákala určite tiež súťaž. Pretože všetky vystavené návrhy módnych odevov boli vyhodnotené odbornou porotou, zloženou s výtvarníkov a zástupcov Združení pre svojráz krojový.“³³ O výstavu sa zaujímala nielen denná tlač ale aj redakcie časopisov ako napríklad Ženský svet, ktorý vyzval autorku k napísaniu obsiahlejšej publikácie o svojráze.

Koncom tridsiatych rokov hnutie svojrázu ešte zosilnelo a ďalej pretrvalo aj počas druhej svetovej vojny, kedy sa zase začali obliekať odevy, ktoré niesli prvky ľudových výšiviek a ornamentov. Nastala snaha oživovať a upevňovať tradície, publikácie svojrázu sa šírili a národné cítenie bolo z odevov jasne poznať.

³²Významná osobnosť v oblasti etnografie, kunsthistórie, významná publicistka, inšpektorka škôl pre ženské povolania, autorka výstav ľudového umenia v Čechách i v zahraničí.

³³ ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. Folk costumes, Svěráz, Art Nouveau and Renáta Tyršová: Svěráz exhibition in Municipal House, 1915. Www.lidemesta.cz [online]. Praha, 2007 [cit. 2017-12-27]. Dostupné z: <http://lidemesta.cz/archiv/cisla/9-2007-2-3/kroje,-sveraz,-secese-a-renata-tyrsova-vystava-sverazu-v-obecnim-dome-1915.html>

4 PO SKONČENÍ VOJNY

Druhá světová vojna zanechala nevyčíslitelné škody a to aj v odevnom a textilnom priemysle. Krátko po skončení vojny sa k moci dostáva komunistická strana, práve v sľuboch spomínanej strany ľudia videli nádej na plnenie svojich snov, alebo aspoň zbaviť sa chudoby a strachu.

Veľká pozornosť sa venovala aj odievaniu. Nielen vojnou preriedené šatníky, ale celá módna tvorba v Československu potrebovala vzkriesiť. „Už na jeseň 1945 organizácia Spoločenstva krajčirov proklamovala svoje odhodlanie vybudovať v Prahe módné centrum pre strednú a východnú Európu. Na podporu tejto snahy začali vydávať v máji 1946 módný časopis Styl s cieľom vytvárať a propagovať kultúru odievania v zmysle vlastnej československej tvorby, a prispievať tak k pozdvihnutiu národa. Novo založené propagačné komisie organizovali mnoho módných prehliadok predovšetkým v Prahe, Karlových Varoch a v mnohých iných mestách.“³⁴ Styl nebol jediný časopis ktorý po skončení vojny v Československu vychádzal. „Množstvo politických strán vydávalo svoje vlastné ženské módné listy. Pre vývoj československej módy po roku 1948 je najdôležitejší časopis s názvom Naše žena a svět kolem ní vydávaný od októbra 1946 Ústredným výborom KSČ.“³⁵ Móda sa teda jasne stáva politickou záležitosťou.

³⁴ HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. Móda za železnou oponou: společnost, oděvy a lidé v Československu 1948-1989. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5833-6.

³⁵ HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. Móda za železnou oponou: společnost, oděvy a lidé v Československu 1948-1989. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5833-6.

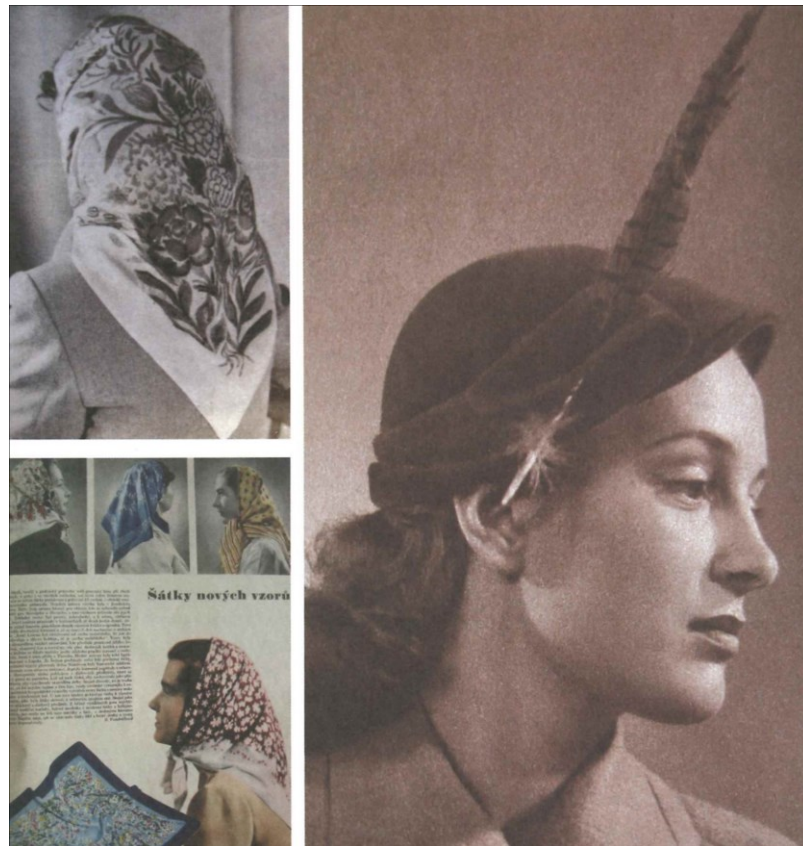
Obr. 8 Propaganda pronikla i do módy. Žena a móda 1955

Obnove módnej tvorby v Československu bránil najmä nedostatok materiálu a nedostatok kvalitných surovín.

4.1 Úľuv

Ústredie ľudovej umeleckej výroby, ktoré poznáme pod skratkou úľuv vzniklo koncom roku 1945 rok po skončení druhej svetovej vojny. Úľuv bolo osobitným dekrétom prezidenta republiky ustanovené ako celoštátna organizácia, ktorá mala podporovať tradičné remeselné techniky ich výrobu rovnako tak aj malých výrobcov. „Pod heslom „Tradícia a móda“ vznikali v ich dielňach odevy, ktoré sa hlásili k súčasným módnym trendom. Návrháři sa obracali

pri výbere materiálu a jeho spracovaníu k ľudovému umeniu, presnejšie povedané k remeselnému spracovaníu tkanín a k využitíu niektorých tradičných zobiačich techník.“³⁶

Obr. 9 Inšpirácia ľudovým odevom, Žena a móda, 1952

„Po vojne začal v októbri 1945 ľudovú výrobu subvencovať štát, organizovaním a riadením bolo poverené Ústredie ľudovej a umeleckej výroby v Prahe. ÚĽUV mal na starosti reorganizáciu výroby vo svojich výrobných družstvách. V roku 1952 však jednotlivé družstvá prešli pod Zväz výrobných družstiev a z riadenia a priameho dosahu ÚĽUV-u sa vymanili.“³⁷

³⁶ HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. 70: "Kytky v popelnici" : společnost a móda v sedmdesátých letech v Československu V Praze: UPM, 2007. ISBN 9788071010722.

³⁷ ŠIDLÍKOVÁ, Zuzana. Móda na Slovensku v medzivojnovom období (1918-1939) V Bratislave: Slovart, 2011. ISBN 978-80556-0456-5.

Úřuv od roku 1959 každoročne oceňuje za profesionálne majstrovstvo a originalitu vo svojich výrobkoch čestným titulom Majster ľudovej umeleckej výroby. Od roku 2000 organizuje súťaž Kruhy na vode čo dokazuje, že úřuv sa zameriava nielen na tradičnú výrobu a techniky ale tiež ponúka možnosť designerom prezentovať vlastný autorský design.

Ústredie ľudovej umeleckej výroby prežilo dodnes, aj keď už iba na Slovensku. Je to už viac ako sedemdesiat rokov, čo toto celoštátne, dokumentačné, informačné a vzdelávacie centrum podporuje spolupracuje s umelcami, výrobcami a pomáha ľudovej umeleckej výrobe prežiť aj v súčasnosti.

4.2 Na západ od československých hraníc

Na západe si situácia vyvíjala úplne opačným smerom. Po druhej svetovej vojne sa v západnej Európe v relatívne krátkej dobe podarilo obnoviť odevný a textilný priemysel. Odevný a textilný priemysel prešiel zásadnými zmenami v technike ale aj v surovinách. „Bezprostredne po obnove poničených tovární sa ukázala potreba reagovať na zvýšený dopyt po textilnom tovare a zväčšovať hmotné objemy produkcie.“³⁸ Tento rast pokračoval od skončenia vojny až do začiatku sedemdesiatych rokov. Vo svete bola textilná výroba výrazne ovplyvnená aj nástupom chemických vlákien.

Aj keď väčšinu znárodnených tovární v Československu dotoval štát, továrne nedokázali vyprodukovať dostatok požadovaného tovaru, a najkvalitnejšie výrobky boli určené na vývoz. Československo bojovalo s nedostatkom materiálu a s jeho nízkou kvalitou. Práve preto bol zase zavedený prídellový systém. Takýto systém fungoval po vojne vo viacerých krajinách, ako napríklad vo Veľkej Británii, kde bol ale v roku 1949 zrušený. V Československu bol zrušený až v roku 1953. Textilný tovar sa dal získať na takzvané šatenky, čo boli odevné poukážky na textilný tovar, ale ani tie nezaručovali že zákazník v obchode nájde čo potrebuje. Jedným z ťažko dostupného tovaru boli napríklad aj nylónové pančuchy. „Už v priebehu roku 1946 bolo jasné, že móda vo svete začína opäť ožívať. Český krajčíri však mali iné starosti. Po krátkej povojnovej eufórii si uvedomili, kam smeruje politický vývoj a z neho

³⁸ HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. Móda za železnou oponou: spoločnosť, odevy a lidé v Československu 1948-1989. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5833-6.

vyplývajúca hrozba slobodného podnikania. Stále ťažšie zápasili s politickou mocou.³⁹ Rok 1948 priniesol sériu znárodňovacích zákonov, zoštátnené boli podniky nad päťdesiat zamestnancov. Od roku 1949 prebiehala likvidácia súkromných živností a to bol koniec slobodného podnikania v Československu. Politická moc kontrolovala všetku výrobu a služby.

Obr. 10 „Odev pre roľnícku ženu.“ Odev: Textilná tvorba, Bratislava. Repro: Móda – textil, V, 1955, č. 7. Foto: Otakar Rybák. SMD, Bratislava

³⁹ ŠIDLÍKOVÁ, Zuzana. Móda na Slovensku v medzivojnovom období (1918-1939) V Bratislave: Slovart, 2011. ISBN 978-80556-0456-5.

5 NOVÝ ŽIVOT

V roku 1947 predviedol Christian Dior v Paríži svoju kolekciu, ktorú charakterizuje línia, dnes známa ako „New Look“. Necelé dva roky po vojne zavrhol strohé odievanie žien, pripomínajúce uniformu. „New Look“ bol akýmsi nádychom a nádejou pre opätovný rozvoj textilnej výroby. Zmenil siluetu, útlým pásom a vystupujúcim poprsím vrátil do módy ženskosť. Tento štýl však v povojnovom období pôsobil veľmi provokatívne. „Tlač referovala o vlne negatívnych reakcií, napríklad vo Veľkej Británii sa konali demonštrácie proti takto nehospodárnemu štýlu.

Je celkom pochopiteľné, že v Československu, kde sa pomaly menilo politické klíma, boli reakcie veľmi rezervované. Avšak súčasne s negatívnymi informáciami prinášali svetové i československé časopisy vlastné návrhy šiat a plášťov v novej módnej línii.

5.1 Rok 1948

Práve tento rok ubehlo sedemdesiate výročie od takzvaného „Vít'azného februára“, ktorý bol komunistami označovaný ako víťazstvo obyčajného ľudu. Dnes ho vnímame ako prechod od demokracie k totalitnému režimu. Pripojenie k východnému, sovietskemu, bloku, ekonomický úpadok, či začiatok útlaku obyvateľstva. V Československu úplne zaniklo slobodné podnikanie a politická moc štátu kontrolovala celú výrobu a služby. Toto obdobie po roku 1948 môžeme považovať za jedno z najdramatickejších v československých dejinách. „Mohlo by sa zdať, že móda bola natoľko vzdialená otázkam politickej moci, že zostane ušetrená pozornosti vládnucej strany. Tak tomu však nebolo. Móda nie je svojbytnou formou, ale citlivým výrazom komplexnej spoločenskej situácie. Bezprostredne odráža kultúrnu vyspelosť aj ekonomické podmienky, vyjadruje jemné pradio interakcie spoločnosti a individua. Móda je teda bezprostredným výrazom rozvoja spoločnosti a rozmanitosti, ich vnútorným napätím a vzťahom, výrazom slobody, tvorivej sily a vzťahu k druhým ľuďom. Preto nebolo možné, aby tak zásadné zmeny, aké prebiehali po februári 1948, sa neprejavili v spôsobe utvárania módy a životného štýlu obecné. Nový politický systém vyvinul značné úsilie s cieľom využiť módu ako účinný ideologický nástroj k ovládaniu občanov.

Obr. 11 Břetislav Hanuš - Česká ženo, okolo roku 1945

Móda sa tak ocitla v centre pozornosti komunistického režimu.⁴⁰ Strážkyňou dobrého vkusu sa stala žena, pretože povojnová odevná kultúra sa zameriavala predovšetkým na ženu. Najčastejšie je práve žena zobrazovaná v reklame ako obsluhuje pracovný stroj a podobne. „Stalinizmom zachvátené Československo prisudzovalo ženám zmenu role výrazného hospodárskeho elementu, ktorý mal v neudrživej ekonomike štátu zastúpiť chýbajúcu pracovnú silu. Oficiálne propagovaná emancipácia preto spočívala predovšetkým v zapojení žien do pracovného procesu, k čomu mali napomáhať vyprodukované obrazy androgynného žensťva- traktoristiek, žeriavničiek, či šoférok autobusov.⁴¹

Obr. 12 Budovateľský plagát rok 1950

⁴⁰ HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. *Móda za železnou oponou: spoločnosť, oděvy a lidé v Československu 1948-1989*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5833-6.

⁴¹ BURIANOVÁ, Miroslava, Helena HEROLDOVÁ, Jana MÁCHALOVÁ, Ondřej TÁBORSKÝ a Marek JUNEK. *Móda v kruhu času: retro - 200 let inspirací*. Praha: Národní muzeum, 2016. ISBN 978-80-271-0185-6

Jedným z najdôležitejších ideologických prostriedkov v móde boli časopisy, vydávané národným podnikom Textilná tvorba. Časopis Naše žena a svet okolo nej sa premenoval na Žena a móda. Neskôr vychádzali časopisy Odievanie a Módna tvorba. Pre ženy bol tiež určený časopis Vlasta, ktorý obsahoval mimo politických textov aj články o hospodárení domácnosti, výchove detí alebo o potrebách domácnosti. „Od roku 1948 vydávalo Ústredie ľudovej a umeleckej výroby mesačník Tvar, časopis pre priemyselné výtvarníctvo a ľudovú tvorbu, ktorý poskytoval značný priestor tvorbe módneho odevu vychádzajúceho z ľudových inšpirácií.“⁴² Nová československá móda musela pretrhnúť spojenie s predvojnovým obdobím a samozrejme západným svetom. Vznikal nový módný štýl, ktorý mal byť vytvorený pre súčasného československého človeka.

⁴² HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. Móda za železnou oponou: společnost, oděvy a lidé v Československu 1948-1989. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5833-6.

6 IDEOLÓGIA

„Literatúra zaoberajúca sa históriou módy čoraz viac poukazuje na to, že sociálno-politické a ekonomické podmienky majú bezprostredný vzťah k odievaniu. Súvislosti medzi spoločnosťou a vizuálnou kultúrou definovali aj marxisti, ktorí verili, že „priestor determinuje vedomie“ Tvrдили, že objekty každodenného života vrátane odevu majú vplyv na vedomie nás.“⁴³

Socialistická móda sa nám mnohým s odstupom času spája s nedostatkom tovaru a túžbe po tom západnom. Odev tej doby jednoznačne charakterizuje heslo „móda je majetkom všetkých“ Socialistický odev odráža pocit svojej doby. „Tesilový oblek a krimplénové šaty- to je pre viacerých dodnes nielen bytostná averzia voči nepohodlnému, lacnému a masovému odevu, ale ja symbol komformistickej, cenzurovanej a dogmatickej doby.“⁴⁴

Obr. 13 Nová móda do práce, aj na dobu odpočinku

⁴³ ŠIDLÍKOVÁ, Zuzana. Stratená (m)óda: odevná kultúra na Slovensku v rokoch 1945-1989 = Lost (m)ode : clothing culture in Slovakia from 1945 to 1989. Bratislava: Slovart, 2016. ISBN 978-80-556-2732-8.

⁴⁴ ŠIDLÍKOVÁ, Zuzana a Viera KLEINOVÁ. NECH ŠIJE!: Móda na Slovensku 1945-1989. Bratislava: Slovenská národná galéria, 2017. ISBN 978-80-8059.

6.1 Kde hľadat' „nový štýl“

Nová móda musela byť odlišná od módy predvojnového obdobia. Tento nový štýl bol vytváraný ale aj pre úplne iného človeka, pre človeka ktorý už nežije v kapitalistickej spoločnosti. Keďže francúzska móda bola podľa komunistov znakom buržoázneho obyvateľstva nebolo možné sa ňou inšpirovať. Vznikalo mnoho návrhov a názorov, kde hľadať inšpiráciu pre nový odev socialistickej éry.

Obr. 14 Karol Kállay Babka s vnučkou 1946-1947, SNG

„Časopis Tvar podporil v roku 1948 úsilie o vytvorenie nového spôsobu odievania čitateľskou anketou, ktorú uviedol príspevkom profesora Karla Langera: „Ide uviesť úsilie o módu v súlade s cieľmi socialistického štátu? Stačíme svojimi schopnosťami a prostriedkami na samostatnú módnú tvorbu? Má zmysel a nádej na úspech snaha o českosť módy? Aký kultúrny a hospodársky zisk môže móda prinášať? Ako organizovať módnú tvorbu v štáte s plánovanou výrobou? ...Musíme prejsť do ofenzívy, nech to stojí čo to stojí. A však plánovite a veľkoryso. Nedôstojné a nemohúce kopírovanie a obmeňovanie vzorov, odpozorovaných

na cudzích módných prehliadkach, výstavách alebo z cudzích módných časopisov, nás ani nezachráni, ani nemôže priviesť na vedúce miesto. Technická zdatnosť, toľko u nás zdôrazňovaná, znamená síce mnoho, ale nie všetko a rozhodne nie to hlavné. (...) Prvenstvo v umení má výtvarníkov nápad. Úsilie o vlastnú českú módu nebude úlohou ľahkou, avšak veľmi nutnou, a preto i krásnou.“⁴⁵

Na stránkach časopisov, ktoré vychádzali v Československu sa čoskoro objavil spor o to, ako sa bude ďalej vyvíjať móda. Jednalo sa najmä o časopisy Žena a móda, ktorý bojoval proti ideologickému postoju, a časopis Tvar, ktorý zastupoval Ústredie ľudovej a umeleckej výroby. Žena a móda navrhovala odev, ktorý bude podriadený funkčnosti. Odstránenie všetkých zbytočných ozdôb. Odev musel byť pohodlný, nemohol pevne obopínať telo a prekážať pri práci. „Dôraz sa kládol na charakter textilného materiálu, ktorý ponúkal široké množstvo vo výbere farieb a vzorov. Už nielen čierna a hnedá farba, ale farby živé, ich kombinácie sa mali stať jedinou ozdobou odevu. Mnohí namietali, že takto koncipovaný odev prinesie uniformitu a nebude pre ženy príťažlivý.“⁴⁶

V časopise Tvar sa objavovali úplne iné názory. Odev inšpirovaný tradičným ľudovým odevom a rozmanitosťou národných krojov. V roku 1948 Ústredie ľudovej umeleckej výroby pripravilo v Prahe prehliadku odevov inšpirovaných ľudovým odevom, na čo časopis Žena a móda okamžite reagoval. „Reakcia na stránkach Ženy a módy bola nekompromisná. „Nejde len o to, využiť naše tradičné odevy pre dnešný spôsob obliekania. Tieto kroje vznikali v inej dobe, v inom spoločenskom zriadení, odpovedali duchu svojej doby, vznikali za feudalizmu. My sme ďalej než o jedno celé spoločenské zriadenie, ďalej za kapitalizmom, v štátnej forme zvanej ľudová demokracia, tj. už na ceste k socializmu. Do tejto doby nemôžeme za žiadnych podmienok aplikovať oblek feudálneho človeka.“⁴⁷ Žena a móda ďalej písala o tom, že inšpirácia v rámci ornamentu nie je nežiadúca ale stále bojovala za odev, ktorý bude v súlade so svetovým názorom a zároveň nebude v rozpore s národným charakterom. Nakoniec sa

⁴⁵ HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. Móda za železnou oponou: společnost, oděvy a lidé v Československu 1948-1989. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5833-6.

⁴⁶ HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. Móda za železnou oponou: společnost, oděvy a lidé v Československu 1948-1989. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5833-6.

⁴⁷ HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. Móda za železnou oponou: společnost, oděvy a lidé v Československu 1948-1989. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5833-6.

ukázalo, že takýto odev nie je vhodný aj praktických dôvodov. Nazberané rukávy a množstvo látky nebolo vhodné ani do priemyselnej výroby a v konečnom dôsledku ani do mechanizovaného poľnohospodárstva.

Obr. 15 Titulná strana časopisu Móda – textil, V, 1955, č. 10

6.2 „Pre všetkých pracujúcich“

Najväčšia pozornosť sa sústredila na odev určený do práce. Každé pracovisko, či už v poľnohospodárstve alebo v priemyselnej výrobe malo mať svoj vlastný špecifický a funkčne zameraný odev. Pracovný odev sa tak stal prvoradou úlohou módného návrhára. Pracovný odev musel byť zhotovený z veľmi kvalitného materiálu a vo farbách, na ktorých nie je vidieť špina, napr. khaki. „Dôjdeme k názoru, že pracovný odev je dôležitý, prvoradý pre náš život, že je to odev pre krásnu a významnú dobu dňa. Pracovný odev sa tak stane stredom

pozornosti všetkého odievania, totiž takzvanej módy. V popredí výtvarníkovho záujmu bude stáť oblek pracovný a z neho sa bude odvodzovať na obleky ostatné.⁴⁸ Praktický odev musel byť vybavený rýchlim a pohodlným zapínaním a množstvom drobných vreciek, ktoré mali zaručiť možnosť nosiť pri sebe drobnosti. Všetky detaily museli byť funkčné „aby odevný priemysel odstránil raz a navždy obyčajné falošné náznaky vreciek, ako to kapitalistické konfekcie na šatách rady robili. Oblek mal byť estetický a odpovedať nášmu národnému charakteru.“⁴⁹ Pracovný odev mal vždy psychologický význam rovnako ako je to u vojsk, ktoré nosia uniformy, pracovný odev znamenal jednotu sebavedomie a kamarátske prostredie.

6.3 Doba po práci

Popri navrhovaní pracovných odevov musel vzniknúť aj odev na dobu po skončení práce, teda odev spoločenský. Navrhnuť takýto odev bolo ďaleko náročnejšie ako pracovať na odevu pracovnom. „Jednak preto, že najlepšie ukazovali, na čo peňaženka toho ktorého človeka stačí. A tiež preto, že bol údajne výrazom nerovného postavenia ženy v spoločnosti, závislom na výhodnom sobáší. Zahrňoval erotické znaky, ako je dekoltáž a zdôrazňoval tvary ženského tela. Všetky tieto tzv. buržoázne prvky museli zmiznúť.“⁵⁰

Každopádne tento odev bol navrhovaný s ďaleko väčšou voľnosťou. Ozdobnosť sa v takomto prípade nepovažovala za nežiadúcu, ale práve naopak za potrebnú a bola symbolom slávnostnej chvíle na ktorú bol odev určený. Práve pri navrhovaní takýchto odevov sa čerpala inšpirácia z ľudového odevu, odevu pracujúceho ľudu, čo malo ešte viac pozdvihnúť životnú úroveň a kultúru pracujúceho ľudu pri výstavbe socializmu. „Využívanie prvkov ľudovej tvorby predstavovalo akýsi únik, pomáhalo izolovať nový odev od rýchleho striedania módných trendov. Etnografické motívy sa stali dôležitým výrazom bolševickej estetiky. Ľudový odev symbolizoval „bezčasie“ a bol protikladom nestálosti urbánnej módy. Často sa využívali strihové formy blízke kroju, ale i rôznorodé ľudové techniky- výšivky,

⁴⁸ HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. Móda za železnou oponou: společnost, oděvy a lidé v Československu 1948-1989. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5833-6.

⁴⁹ HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. Móda za železnou oponou: společnost, oděvy a lidé v Československu 1948-1989. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5833-6.

⁵⁰ HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. Móda za železnou oponou: společnost, oděvy a lidé v Československu 1948-1989. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5833-6.

aplikácie, čipky či modrotlač- ktoré sa mohli aplikovať na jednoduchú aktuálnu líniu šiat. O obľube ľudovej inšpirácie svedčia titulky prezentovanej módy domácich periodikách: Spestrime si letné šaty výšivkou, Stavíme na ľudovej tvorbe , Ľan zdobený výšivkou, Čo z modrotlače, Ľudový vzor v pleteninách a mnohé ďalšie.⁵¹

⁵¹ ŠIDLÍKOVÁ, Zuzana. Stratená (m)óda: odevná kultúra na Slovensku v rokoch 1945-1989 = Lost (m)ode : clothing culture in Slovakia from 1945 to 1989. Bratislava: Slovart, 2016. ISBN 978-80-556-2732-8.

II. PRAKTICKÁ ČASŤ

7 OD TRADÍCIE K BUDÚCNOSTI MÓDY „V PRAXI“

Praktická časť bakalárskej práce pozostáva z niekoľkých častí. Na úvod vám predstavím názov odevnej kolekcie, ktorú spracovávam na základe výskumu a poznatkov z teoretickej časti. Súčasťou mojej bakalárskej práce je aj použitie tradičnej remeselnej techniky. Zvolila som si výšivku, a o výšivke bude jedna z nasledujúcich kapitol.

V rámci svojej kolekcie som pracovala s nápismi a komunistickými heslami, ktoré som si pri tvorbe konceptu pripravovanej kolekcie pretransformovala.

Praktická časť bakalárskej práce ďalej obsahuje návrhy, ilustrácie, technické nákresy a opisy kolekcie Ikona 52.

7.1 Názov

„Potlačené šatky, veselý a praktický sprievodca našej pracujúcej ženy pri všetkých príležitostiach, v práci aj vo chvíľach odpočinku.“ Písalo sa v štvrtom čísle časopisu Žena a móda v roku 1952. A tak vznikol názov IKONA 52.

Ťažko pracujúca žena na čele robotníckej triedy, ktorej deň odchodom z práce nekončí, čaká ju množstvo povinností ale všetko zvládne hravo s úsmevom na tvári.

Obr. 16 Prvotná skica

8 VÝŠIVKA

„Detvanka nevy pustí zo svojich snaživých rúk kúsok plátna bez toho, aby ho neozdobila, nevyšila. Toto výšivkárstvo je ľudu tomuto tak prirodzené, s jeho celou duševnou bytnosťou tak úzko spojené, dľa svojej formálnej stránky tak vyvinuté, že zkúmateľ mimovoľne k tomu presvedčeniu prichádza, že je výšivkárstvo toto v Detve prastaré. Vzdor tomu ľudové podanie udáva, že prvé výšivky zjavily sa tu len začiatkom XIX. storočia a síce z blízkej V. Slatinej.“⁵²

„Asi v tridsiatich rokoch XIX. storočia tvrdil jeden chlapec, že videl akési videnie, ktoré mu zjavilo, že nosenie červených (márnych) šiat, teda aj červeno vyšitých, priblíži súdny deň a že všetci, ktorí nosia „hrdé šaty“, budú zatratení. Keď sa toto po lazoch rozchýrilo, ľud prestrašený povyparoval a spálil zo svojich šiat všetko čo bolo červené a vyšívané, tak že mnohí chodili otrhaní, poťážne nemali sa čím zaodieť. Panika táto trvala, kým sa kňazstvo o tom nedozvedelo, a horko-ťažko osvietilo ľud o podvode. No okolnosť táto zahatila na dlhé roky zdravý vývin detvanského výšivkárstva.“⁵³

To všetko a ešte veľa iných zaujímavostí píše Karol Anton Medvecký vo svojej knihe Detva z roku 1905. Je pre mňa zaujímavé a inšpiratívne čítať viac ako sto rokov staré texty o ľudovej výšivke. Rovnako ako už v teoretickej časti svojej bakalárskej práci opisujem silu výšivky a to nielen v svojrázových návratoch ku nej, ale práve pôvodná výšivka, špecifická pre každý kraj mala veľkú silu.

⁵² MEDVECKÝ, Karol Anton. Detva. Občianske združenie KUL-TUR Zvolen, 2016. ISBN 9788097185909.

⁵³ MEDVECKÝ, Karol Anton. Detva. Občianske združenie KUL-TUR Zvolen, 2016. ISBN 9788097185909.

Obr. 18 Detsianska výšivka na rukávoch

8.1 Výšivka v súčasnosti

Ľudová výšivka sa zachovala až do súčasnosti, každopádne v našich krajinách existuje už len hŕstka ľudí, ktorí sa tradičnou výšivkou zaoberajú. Množstvo vzorov výšiviek sa aj pod vplyvom svojrázu zmenilo a niekedy je len veľmi ťažko rozpoznateľné, ktorá z výšiviek je pôvodná. V tejto kapitole sa pozrieme na súčasné tendencie vo výšivke svetových módných domov. Na prácu couturierov, vďaka ktorým sa remeslo výšivky rozvíja naďalej.

Obr. 19 Balmain F/W 2012

Na jar v roku 2012 predstavil Olivier Rousteing svoju druhú kolekciu pre módný dom Balmain. Balmain je typický odevom, ktorý je náročný na ručné techniky, každopádne podľa Vouge Rousteing naplnil značku sviežim a novým duchom.

Obr. 20 Dior S/S 2017

Prvá prehliadka Marie Grazie Chiuri pre Dior a jej vyšívané šaty.

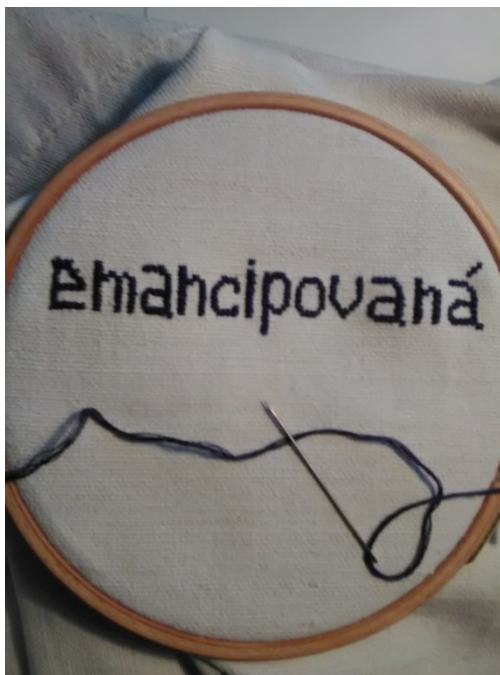

Obr. 21 Nguyen Cong Tri - Collection AW2017

Jednou z najinšpiratívnejších prehliadok, kde sa objavila výšivka, bola pre mňa prehliadka vietnamského designera Nguyen Cong Tri a jeho kolekcia na jeseň/zimu 2017 Jeho tvorba je bohémna, bezstarostná, inšpirovaná každodenným životom a príbehom každodenného života. Takýmito slovami opisuje Nguyen Cong Tri svoju tvorbu.

8.2 Emancipovaná výšivka

Ako som už spomínala v úvode praktickej časti, súčasťou zadania mojej bakalárskej práce, bolo využitie tradičnej remeselnej odevnej techniky. Pre svoju prácu som si ako tradičnú remeselnú techniku zvolila výšivku.

Obr. 22 Skúška výšivky

8.3 Silné heslá

Pôvodným plánom bolo, že výšivku vložím do kolekcie ako spomienku, či odkaz na ľudový odev. Pracovať so základnou krížikovou výšivkou, vyšívať ornament alebo nezabudnúť na ľudovú tradíciu.

Na základe poznatkov, nadobudnutých z teoretickej časti mojej bakalárskej práce som sa rozhodla vyšívať heslá. V podstate som sa ocitla v období, kedy sa ľudový odev skôr odkladal ako vyvíjal, bol zneužívaný a ďalšou štylizáciou krížikovej výšivky, by som len podporila to, čo po celú dobu kritizujem. Folklor v zajatí moci. Štúdiom obrazových materiálov a literatúry som si svoj skreslený svet komunizmu uviedla na pravú mieru. Takmer v každej knihe, časopise alebo iného média, ktoré sa zaoberalo danou tematikou sa objavovali heslá ako: „buduj svoju vlasť, posilníš mier“, „socialistický štát na večné časy“ a mnohé ďalšie. Preto som sa rozhodla vyšívať heslá. Heslo „buduj svoju vlasť, posilníš mier“, som si pretvorila na „buduj seba!“ „V jednote je sila“ na „v ženskosti je sila“ a „socialistický štát na večné časy“ som pozmenila na „emancipovaná na večné časy“. Všetky pozmenené heslá odkazujú na ženu budovateľku a jej postavenie v spoločnosti, o ktorom píšem aj v teoretickej časti bakalárskej práce.

buduj seba

*emancipovaná
na věčné časy*

*v ženskosti
je síla*

Obr.23 Návrhy hesiel

9 KOLEKČIA IKONA 52

Obr. 24 Skice

Ikona 52 je praktický výstup mojej bakalárskej práce, kolekcia sa skladá z piatich modelov.

1. Model je overal s výšivkou „buduj seba“ na zadnom diely.
2. Model je biela košeľa so sukňou doplnená kapucňou.
3. Model sú biele šaty s kapucňou a vyšívaný kabát s nápisom „v ženskosti je sila“ na zadnom diely.
4. Model sú dlhé šaty s kapucňou a vyšívaná vesta, s vyšivacím kruhom, zapojeným do výšivky
5. Model je jutová sukňa s výšivkou, doplnená bielym tričkom s nápisom.

9.1 Prvý model

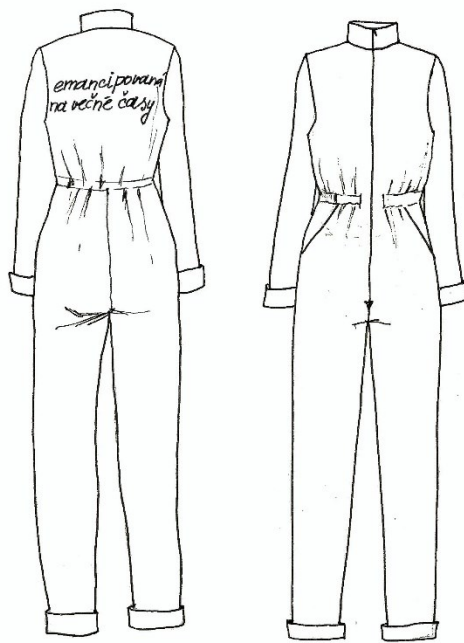
Prvý model je hnedý overal, s modrou výšivkou „buduj seba“. Pôvodne mala byť na overale výšivka „emancipovaná na večné časy“, vyšíťá červenou farbou ale nakoniec som nápis a farbosť zmenila. Overal odkazuje na pracovnú kombinézu ženy, je zhotovený z hnedého menčestru a preto nápis „buduj seba“ bol na overal vhodnejší.

Zvolila som typ menčestru: prací kord, ktorého hustota rebier je 6 na 1 cm a výška vlasu je približne 1mm.

Overal má vysokohlavicové rukávy, v predných, bočných dieloch nohavíc sa nachádzajú švíkové vrecká. V pásovej časti je umiestnená guma šírky 2cm. Overal sa zapína na zips, ktorý je umiestnený v prednom stredovom šve.

Obr. 25 Skica prvého modelu

Obr. 26 Technický náčrt overalu

Obr. 27 Výšivka na rozošitom modely

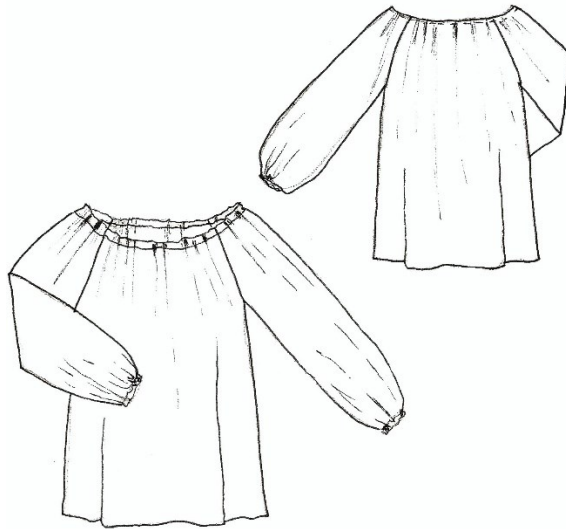
Obr. 28 Detail výšivky „buduj seba“

9.2 Druhý model

Druhý model sa skladá z troch častí. Bielej blúzy z polyesterovej tkaniny. Vo výstrihu a v dolnom kraji rukávov sa nachádza guma.

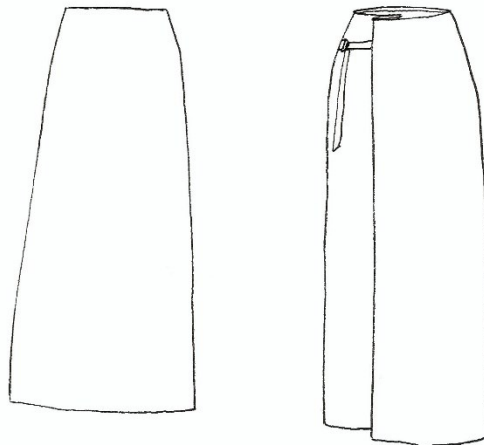

Obr. 29 Skica druhého modelu

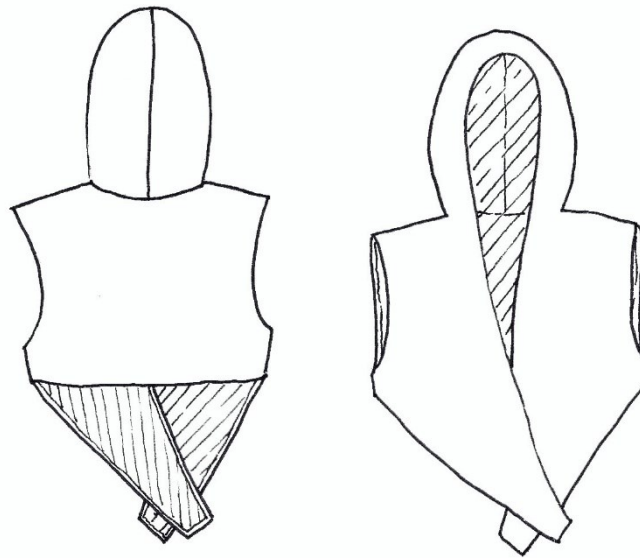
Obr. 30 Technický nákres blúzky

Zavinovacej sukne z hnedého menčestru, ktorá sa zapína pomocou usňového opasku a kovových komponentov. Sukňa je zhotovená z rovnakého hnedého menčestru ako overal.

Obr. 31 Technický nákres sukne

Treťou časťou modelu je kapucňa, alebo skôr vesta, strihovo riešená tak, aby sa obliekla cez ruky. Ľavý cíp kapucne sa zavinie do pravého ramenného šva a oba cípy sa zviažu za krkom. Odev je podšitý a na zadnom diely je umiestnená výšivka IKONA 52. Použila som tiež menčester ale s väčšou šírkou rebrovania, 3 rebrá na 1 cm. Takzvaný dámsky kord.

Obr. 32 Technický nákres kapucne

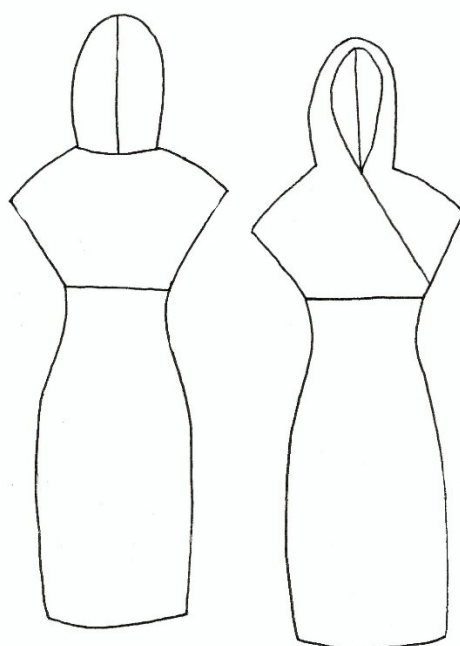
Obr. 33 Výšivka na zadnom diely kapucne

9.3 Tretí model

Tretí model sa skladá z bielych úpletových šiat s kapučnou a vlneného kabátu. Materiál kabátu má vzor károvaný vzor a nízkoohlavicové rukávy. Na polpredkoch sa objavujú dvojjvýpustkové vrecká. V pravom prednom kraji polpredku sa nachádza červená koženková výpustka. Rovnaká výpustka sa nachádza aj v kraji goliera a v iných dieloch kabátu. Na zadnej časti kabátu sa nachádza červená výšivka „v ženskosti je sila“.

Obr. 34 Skica tretieho modelu

Obr. 35 Technický nákres šiat

Obr. 36 Technický nákres kabátu

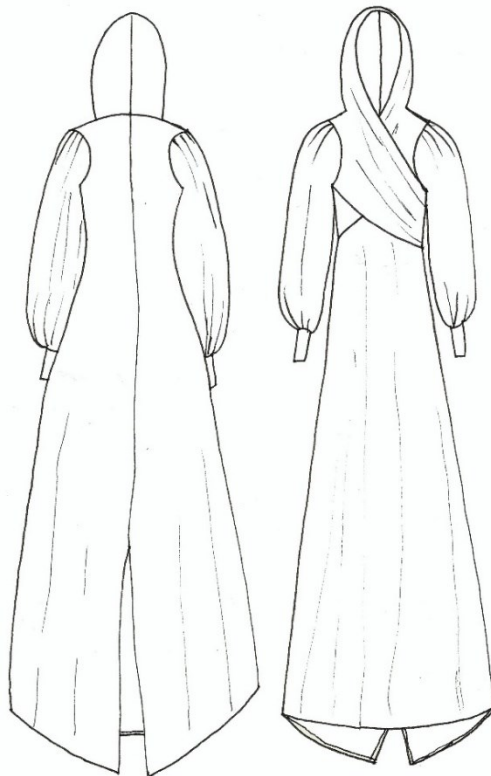
Obr. 37 Výšivka pred dokončením

9.4 Štvrtý model

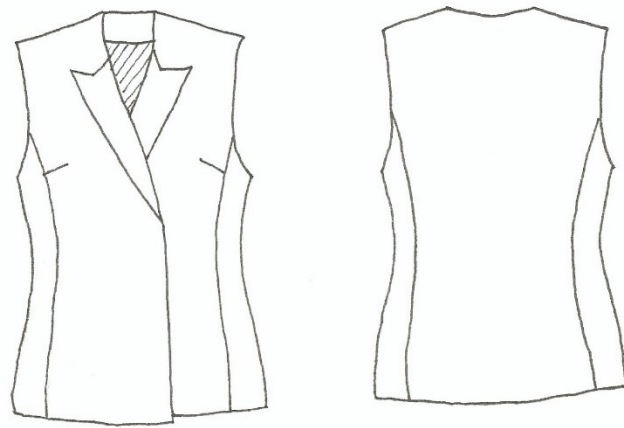
Štvrtý model sa skladá z dlhých úpletových šiat s kapucňou a vesty. Úpletové šaty sú zhotovené z bledomodrého úpletu, ktorý som použila kvôli jeho vzoru. Tento vzor mi pripomenul krížikovú výšivku. Ďalšou časťou štvrtého modelu je vyšívaná vesta z hnedej vlnenej tkaniny. Na polpredkoch sa nachádza fazóna bez goliera. A na zadných dieloch je kvetinová výšivka. Štylizovaného karafiátu. Karafiátu ako pozostatku komunistického režimu. Špecifikom tohto modelu a konkrétne výšivky je vsitý vyšívací kruh priamo do výšivky.

Obr. 38 Skica štvrtého modelu

Obr. 39 Technický nákres šiat

Obr. 40 Technický náčrt vesty

Obr. 41 Rozpracovaná výšivka

Obr. 42 Rozpracovaný štvrtý model

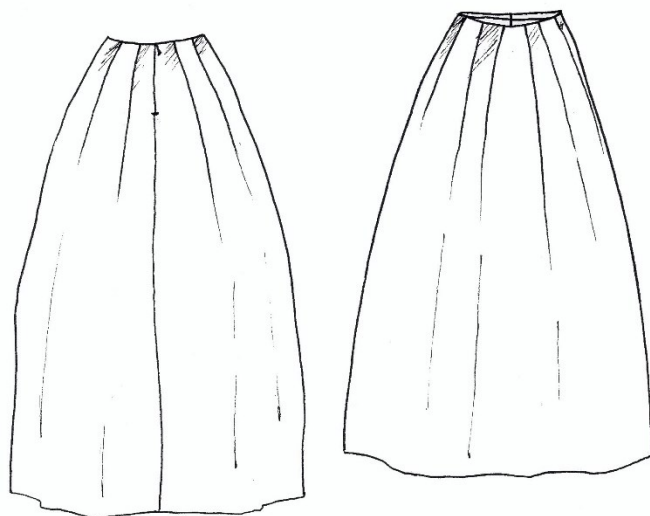
Obr. 43 Rozpracovaný štvrtý model, bez rukávov

9.5 Piaty model

Piaty model sa skladá z vyšívanej sukne. Sukňa je ušitá z juty, podšitá a doplnená kvetinovou výšivkou štylizovaných karafiátov. Na prednom diely sa nachádzajú tri protizáhyby a na zadných dieloch sa nachádzajú štyri záhyby.

Obr. 44 Skica piateho modelu

Obr. 45 Technický nákres sukne

Obr. 46 Rozpracovaná výšivka na jutovej sukni

Piaty model je doplnený bielym tričkom s nápisom „emancipovaná na večné časy“.

Obr. 47 Tričká „emancipovaná na večné časy“

9.6 „silné trička“

V rámci pripravovanej kolekcie som sa rozhodla pretvorené nápisy nechať potlačiť na tričká. Tak vznikli tri tričká s nápismi: „emancipovaná na večné časy“, „v ženskosti je sila“ a „buduj seba“, neskôr som pridala k nápisom ešte štvrtý „láska je zboží tuzexový“. Láska je zboží tuzexový je song od skupiny Květy, ktorý som si raz vypočula v období vzniku svojej bakalárskej práce.

Obr. 48 Fotografia trička, foto: Julius Filip

III. PROJEKTOVÁ ČASŤ

10 FOTODOKUMENTÁCIA

Foto: Julius Filip

Model: Mária Andršová

10.1 Bělotín

Prvé fotky kabátu s nápisom „v ženskosti je síla“ vznikli pri európskom rozvodí vody v Bělotíně, ktorý sa nachádza medzi mestom Hranice a obcou Bělotín.

Obr. 49

Obr. 50

Obr. 51

10.2 Lookbook

Obr. 52

Obr. 53

Obr. 54

Obr. 55

Obr. 56

10.3 Bystřice

Fotenie lookbooku prebehlo v interiéri vlakovkej stanice v Bystřici pod Hostýnem. Stanica nie je zrekonštruovaná a v interiéri sa nachádza pôvodné vybavenie a výzdoba na stenách. Vznikli tam aj ďalšie fotky modelov.

Obr. 57

Obr. 58

Obr. 59

Obr. 60

Obr. 61

10.4 Havířov

Posledné a finálne fotenie prebehlo na vlakovej stanici v Havířově. Budova stanice je typickým príkladom bruselského štýlu, postavil ju český architekt Josef Hrejsemnou, narodený v Zlíne.

Obr. 62

Obr. 63

Obr. 64

Obr. 65

Obr. 66

Obr. 67

Obr. 68

Obr. 69

ZÁVER

Pri tvorbe teoretickej časti bakalárskej práce, som získala množstvo poznatkov v danej tematike. Zároveň som si uvedomila, že téma ktorú som si vybrala je natoľko obsiahla, že opísať jej výskum na niekoľko desiatok strán je nereálne. Uvedomujem si, že moja predstava o výskume a nadobudnutých poznatkoch sa líšila od reality, ale zároveň som vďaka tejto práci získala množstvo nových informácií. Snažila som sa zhrnúť všetky vedomosti a s doplnením fotografií a obrázkov charakterizujúcich skúmané obdobie, som vytvorila praktickú časť bakalárskej práce.

Výsledkom môjho výskumu je odevná kolekcia IKONA 52, ktorej ťažiskom sa stali pretvorené komunistické heslá. V závere svojej bakalárskej práce chcem požiadať potencionálneho čitateľa, aby nevnímal môj prístup k skúmanému historickému obdobiu povrchno. Možno sa niekomu bude zdať úsmevné keď uvidí tričko s nápisom „emancipovaná na večné časy,“ a áno heslá som sa snažila spracovať vtipne, a však berte to aj ako posolstvo pre súčasnú ženu.

Až dnes si uvedomujem aké je náročné skúmať obdobie po „vítaznom februári“. Priznávam, že po druhý krát by som si túto tému nezvolila. Častokrát som sa v rámci výskumu dostala k politickým zločinom, najbrutálnejším metódam stalinizmu, justičným vraždám a podobne. Práve preto som sa rozhodla tému pomocou použitých hesiel odľahčiť. Myslím si, že som našla správnu cestu a prístup k tak náročnej tematike. Po celý čas som však k výskumu pristupovala s úctou a rešpektom voči obetiam komunizmu.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- [1] BAUDOT, François. Móda století. Praha: Ikar, 2001. ISBN 80-7202-943-6.
- [2] ZUBERCOVÁ, Magdaléna M., Eva HASALOVÁ, Zuzana ŠIDLÍKOVÁ a Martin VANČO. Móda na Slovensku: stručné dejiny odievania. Bratislava: Slovart, 2014. ISBN 978-80-556-1141-9.
- [3] BURIANOVÁ, Miroslava. Móda v ulicích protektorátu. Praha: Národní muzeum, 2013. ISBN 978-80-247-5020-0.
- [4] ŠIDLÍKOVÁ, Zuzana. Móda na Slovensku v medzivojnovom období (1918-1939) V Bratislave: Slovart, 2011. ISBN 978-80556-0456-5.
- [5] MACKENZIE, Marie. Izmy: Ako rozumieť móde. V Bratislave: Slovart, 2010. ISBN 978-80-556-0192-2
- [6] STEVENSON, N. J. Kronika módy: 1800 - 1870 - 1940 - 1960 - 1980 - 2020 : kdo udává tón - nejslavnější módní ikony a návrháři. Praha: Fortuna Libri, c2011. Fortuna factum. ISBN 978-80-7321-570-5.
- [7] MÁCHALOVÁ, Jana. Móda 20. století. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. Dějiny odívání. ISBN 80-7106-587-0.
- [8] KYBALOVÁ, Ludmila. Od "zlatých dvacátých" po Diora. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Dějiny odívání. ISBN 978-80-7106-142-7.
- [9] KRŽÍŽOVÁ, Alena, Martina PAVLICOVÁ a Miroslav VÁLKA. Lidové tradice jako součást kulturního dědictví. Brno: Masarykova univerzita, 2015. Etnologické studie. ISBN 978-80-210-8081-2.
- [10] HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. 70: "Kytky v popelnici" : společnost a móda v sedmdesátých letech v Československu V Praze: UPM, 2007. ISBN 9788071010722.
- [11] ŠIDLÍKOVÁ, Zuzana. Stratená (m)óda: odevná kultúra na Slovensku v rokoch 1945-1989 = Lost (m)ode: clothing culture in Slovakia from 1945 to 1989. Bratislava: Slovart, 2016. ISBN 978-80-556-2732-8.
- [12] ŠIDLÍKOVÁ, Zuzana a Viera KLEINOVÁ. NECH ŠIJE!: Móda na Slovensku 1945-1989. Bratislava: Slovenská národná galéria, 2017. ISBN 978-80-8059.
- [13] MEDVECKÝ, Karol Anton. Detva. Občianske združenie KUL-TUR Zvolen, 2016. ISBN 9788097185909.
- [14] Časopisy Žena a móda

ZOZNAM POUŽITÝCH SYMBOLOV A SKRATIEK

Obr. Obrázok

ZOZNAM OBRÁZKOV

Obr. 1 Plagát k výstavě Civilisovaná žena 1929-1930

Zdroj: <http://keepyoursoulclean.blogspot.cz/2012/04/civilisovana-zena.html> [cit. 2018-01-26]

Obr. 2 Časopis Pestrý týden 1943 (Športové slávnosti 12.9. 1943)

Zdroj: <http://nassmer.blogspot.cz/2013/08/den-mladeze-1943.html> [cit. 2018-02-20]

Obr. 3 Přešívání starých šatů bylo za protektorátu běžnou praxí.

Zdroj: Národní muzeum

Obr. 4 Kombinované šaty, Hvězda 1939

Zdroj: Národní muzeum

Obr. 5 Exteriér obchodu Svéráz, fotografie z roku 1916, foto: Hanuš

Zdroj: <https://plzen.rozhlas.cz/plzensky-sveraz-bozeny-labkove-6739016> [cit. 2018-03-06]

Obr. 6 Sviatočný odev pre vidiecku ženu, Z. Fuchsová a A. Rosová, 1951

Zdroj: HLAVÁČKOVÁ, Konstantina. Móda za železnou oponou: společnost, oděvy a lidé v Československu 1948-1989. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-247-5833-6.

Obr. 7 Inšpirácia ľudovým odevom

Zdroj: Časopis Žena a móda, 1952

Obr. 8 Propaganda pronikla i do módy

Zdroj: Žena a móda, 1955

Obr. 9 Inšpirácia ľudovým odevom,

Zdroj: Žena a móda, 1952

Obr. 10 „Odev pre roľnícku ženu.“ Odev: Textilná tvorba, Bratislava.

Zdroj: Móda – textil, V, 1955, č. 7. Foto: Otakar Rybák. SMD, Bratislava

Obr. 11 Břetislav Hanuš - Česká žena, okolo roku 1945

Zdroj: <http://www.matrioshka.sk/skusobny-post-5/> [cit. 2018-04-20]

Obr. 12 Budovateľský plagát rok 1950

Zdroj: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Robert-Malecky-Gottwald-ve-vedeni-Senatu-Jak-to-bylo-s-utlumem-zivnosti-po-roce-1948-492522> [cit. 2018-04-20]

Obr. 13 Nová móda do práce, aj na dobu odpočinku

Zdroj: Časopis Žena a móda 7, 1951

Obr. 14 Karol Kállay Babka s vnučkou 1946-1947

Zdroj: Slovenská národná galéria

Obr. 15 Titulná strana časopisu Móda – textil, V, 1955, č. 10

Zdroj: Móda-textil, V, 1955, č. 10

Obr. 16 Prvotná skica

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 17 Moodboard

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 18 Detvianska výšivka na rukávoch

Zdroj: <https://encyklopediapoznania.sk/clanok/5467/kroje-a-ich-vyzdoba-d> [cit. 2018-04-24]

Obr. 19 Balmain F/W 2012

Zdroj: <https://www.vogue.com/fashion-shows/fall-2012-ready-to-wear/balmain> [cit. 2018-04-24]

Obr. 20 Dior S/S 2017

Zdroj: <https://www.vogue.com/fashion-shows/spring-2017-couture/christian-dior/slide-show/collection#20> [cit. 2018-04-24]

Obr. 21 Nguyen Cong Tri - Collection AW2017

Zdroj: <https://www.notjustalabel.com/designer/nguyen-cong-tri#page-1> [cit. 2018-4-24]

Obr. 22 Skúška výšivky

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 23 Návrhy hesiel

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 24 Skice

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 25 Skica prvého modelu

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 26 Technický nákres overalu

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 27 Výšivka na rozošitom modely

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 28 Detail výšivky „buduj seba“

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 29 Skica druhého modelu

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 30 Technický nákres blúzky

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 31 Technický nákres sukne

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 32 Technický nákres kapucne

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 33 Výšivka na zadnom diely kapucne

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 34 Skica tretieho modelu

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 35 Technický nákres šiat

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 36 Technický nákres kabátu

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 37 Výšivka pred dokončením

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 38 Skica štvrtého modelu

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 39 Technický nákres šiat

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 40 Technický nákres vesty

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 41 Rozpracovaná výšivka

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 42 Rozpracovaný štvrtý model

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 43 Rozpracovaný štvrtý model, bez rukávov

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 44 Skica piateho modelu

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 45 Technický nákres sukne

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 46 Rozpracovaná výšivka na jutovej sukni

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 47 Trička „emancipovaná na večné časy“

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 48 Fotografia trička, foto: Julius Filip

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 49-51 Fotodokumentácia, Bělotín

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 52-56 Lookbook

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 57-61 Fotografie z Bystřice pod Hostýnem

Zdroj: Vlastný archív

Obr. 62- 69 Fotografie v Havířově

Zdroj: Vlastný archív

ZOZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJOV

VONDRÁČKOVÁ, Michaela a Marie KLEČATSKÁ. Plzeňský Svéráz Boženy Lábkové. Www.rozhlas.cz[online]. 4.4.2016 [cit. 2017-12-27]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/plzen/folklor/_zprava/plzensky-sveraz-bozeny-labkove--1600127

ŠTĚPÁNOVÁ, Irena. Folk costumes, Svéráz, Art Nouveau and Renáta Tyršová: Svéráz exhibition in Municipal House, 1915. Www.lidemesta.cz [online]. Praha, 2007 [cit. 2017-12-27]. Dostupné z: <http://lidemesta.cz/archiv/cisla/9-2007-2-3/kroje,-sveraz,-secese-a-renata-tyrsova-vystava-sverazu-v-obecnim-dome-1915.html>

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha1 – CD ROM